

LA POLÍTICA DELS PACTES CONTRA LA VIOLÈNCIA I PER LA PAU

Per Yaratullah Monturiol

EL PACTE DE LA MUTUA DEFENSA

El cas més emblemàtic és el del Pacte de al-Hudaybiyya. L'oligarquia de La Meca i la comunitat musulmana de Medina feia ja sis anys que estaven en guerra quasi permanent. Malgrat això, els musulmans volien aprofitar una costum ancestral de l'Aràbia que prohibia realitzar accions violentes durant els mesos sagrats per anar a fer una peregrinació menor (*umra*) en un d'aquests mesos inviolables (*dzûl-qa'da*). Però, en contra de la seva pròpia tradició, la gent de La Meca va impedir per la força l'entrada dels pelegrins. Interceptats per milers d'homes armats, les musulmanes i musulmans desarmats vàren acampar a Hudaybiyya per iniciar les negociacions. Quan es va estendre el rumor d'un atac a traïció del exèrcit enemic, totes i tots es van reunir amb Muhammad a sota d'una acàcia i vàren fer un jurament de lleialtat per la defensa mutua anomenat "El Pacte de l'Arbre". Aquesta "*bay'a*" (compromís i pacte sagrat) es recorda i imita en molts rituals d' iniciació del deixeble envers el mestre. Després d'uns dies van comprendre que era solament una falòrnia i llavors la *umma* islàmica va proposar i aconseguir una treva signada de deu anys. Tanmateix és cert que vàren suportar nombroses provocacions durant aquest tractat per part dels seus adversaris, però per primera vegada va ser possible establir contactes pacífics entre La Meca i Medina.

EL PACTE AMB ELS ENEMICS

El primer pacte de la gent de l'islam fou entre Muhammad (amb les companyes i companys emigrats de La Meca) i els habitants de Medina. Malgrat que tota la vida de Muhammad va ser un pacte i fins i tot, abans de la revelació corànica ja era per tothom conegut com a

mediador en els conflictes. La gent el buscava per posar pau i resoldre de la forma més justa i assenyada els problemes que es plantejaven en el seu context social. Li deien “el digne de confiança” (*Lamîn*). En aquest “art del pacte”, molt habitual entre els beduïns d’aquella època, ell va demostrar un talent especial, amb grans dosis de flexibilitat i tolerància. Per exemple, en l’Acord de *Hudaybiyya* s’anomenava a *Muhammad* com a profeta, però davant de l’amenaça mequina de no signar amb aquests termes el Pacte que portava pau a la zona va esborrar la frase i es va canviar per “Muhammad, fill d’*Abdallâh*”.

EL PACTE EN LES DECISIONS POLÍTIQUES: LA *SHÛRÀ*

N’hi ha que veuen en l’institució preislàmica de la *shûrâ* –assimilada després per l’islam– l’origen d’un sistema democràtic. Malgrat que, sense dubte, això és fer-ne un gra massa, és ben cert que *Muhammad* prenia les grans decisions després d’escoltar totes les opinions. I fins i tot, sovint va pendre decisions en contra de la seva opinió personal i en favor d’aquesta consulta (*shûrâ*). Quan va morir, la *shûra* va passar als nobles de les tribus islamitzades i posteriorment, la seva funció va ser irrellevant, si no era per donar suport al que ja hagués decidit el governant, primer el califa hereditari, o més tard el sultà o rei.

EL PACTE COM A DELIBERACIÓ JURÍDICA: *IJMÂ’*

La definició del terme *ijmâ’* és “la coincidència i acord (*ittifâq*) dels *mujtahidûn* (que interpreten les fonts) sobre un judici legal. És dir, l’unanimitat en una decisió jurídica dels experts en Dret islàmic. El fonament d’aquesta deliberació són alguns *hadîth* (Tradicions profètiques) en les que es relata que Muhammad va dir: “*Al-lâh* no permet que la meua comunitat tingui unanimitat sobre quelcom que és un error”. Segons Ibn ‘Arabi (S.XII), el consens només pot venir dels companys del Profeta i de ningú més. Però, segons Muhammad Iqbâl (S.XIX), el fet de que els grans debats acadèmics en els primers temps de l’islam s’hagin quedat bloquejats és en part perquè l’*ijmâ* no es va convertir en institució legislativa permanent. Si hagués assolit aquesta responsabilitat hauria tingut la possibilitat de contrariar els interessos polítics de les monarquies absolutes que es van desenvolupar immediatament després del quart califa. Però el pensament d’Iqbâl va més enllà encara i proposa que es doni la competència de l’*ijtihâd* (esforç i llibertat d’interpretació) a les persones que exerceixen aquest estudi (*mujtahidûn*), en comptes de fomentar la constitució d’una assemblea permanent que podria copsar una poder excessiu. L’única forma que pot pendre l’*ijmâ* en el nostre temps és la transferència de l’*ijtihâd* de representants individuals

de les escoles, a una assemblea legislativa musulmana que tingui en compte el creixement de grups antagònics. Això garantitzaria aportacions molt interessants al debat jurídic per part de gent experta i fins avui no autoritzada. Només així –diu Iqbâl- es podria despertar l'esperit vital que dorm en l'enfocament legalista per que pugui evolucionar.

EL PACTE AMB ELS *DZIMMIS* (MINORIES)

No totes les persones que es van sotmetre a la constitució islàmica de Medina es van fer musulmans, ni tampoc existia aquesta exigència. Els cristians de Najrân, els jueus del Yemen i els mazdeistes de Bahrein es van adaptar sense abraçar l'islam. Aquest va ser l'origen de la *dzimma* o pacte de protecció: els no musulmans podien seguir amb la pràctica de la seva religió dins del territori políticament musulmà, sota la protecció dels musulmans. El reconeixement de l'estatus dels coneguts com *ahl adz-dzimma* (la gent de la *dzimma*) gaudeix d'una extensa documentació. Per exemple, el Pacte amb els cristians de Najrân (631), que fruien de protecció “de les seves vides, propietat, terres, creences, temples i de totes les seves pertenenances, de igual a igual amb els musulmans”.

Amb les conquestes musulmanes dels àrabs i els turcs, el Pacte amb la gent de la *dzimma* es va estendre als seguidors d'altres religions, com els indis de diverses tradicions entre altres. Després de la conquesta d'Egipte per 'Amr ibn al-'As, l'avanç àrab no va continuar cap al sud: la Nubia cristiana no fou conquerida ni objecte d'expedicions musulmanes sinó que es va arribar a un pacte, conegut precisament en àrab com *al-baqt* (del llatí *pactus*), que garantia la sobirania nubia a canvi d'un tribut. Els regnes cristians al sud d'Egipte, en el nord i centre de l'actual Sudàn varen governar fins els segles XIV, XV i començaments del XVI.

Acords similars es van fer entre musulmans i cristians a Sicília i a la península ibèrica amb l'avenç de la reconquesta cristiana. En aquest cas eren els musulmans els qui quedaven sota una sobirania cristiana que els permetia seguir amb l'islam i respectava les seves vides, béns i rituals a canvi de pagar un tribut.

Malhauradament, aquests acords no es van respectar sempre. En alguns casos van haver persecucions i conversions forçades en territori musulmà, malgrat que els juristes les consideraven un incompliment fraudulent del Pacte de *dzimma*. Llavors, les conversions forçoses no tenien cap validesa i els convertits tenien dret a tornar a la seva religió anterior sense ser considerats apòstates de l'islam. Fou aquest el cas del metge i filòsof jueu Maimònides, que durant la persecució almohade es convertí a l'islam per seguretat personal, però quan va ser fora del territori almohade va tornar al judaïsme. En El Caire fou acusat d'apòstata per un musulmà, però el cadí no va acceptar aquesta acusació sota cap

concepte i va absoldre a Maimònides explicant que la seva conversió havia estat sota coacció –prohibida per l'islam- i en conseqüència no tenia cap validesa.

El tracte rebut en territori cristià pels musulmans i jueus batejats a la força no era el mateix. Malgrat que les autoritats cristianes reconeixien que la seva conversió havia estat contra dret, el bateig es considerava un sacrament inesborrable, i així doncs, els conversos forçosos que seguien la pràctica de la seva religió no cristiana eren culpables d'apostasia i en conseqüència reus de mort.

Endemés, mentre que les persecucions que violaven el Pacte de la *dzimma* foren excepcionals i esporàdiques en territori musulmà, en la Europa cristiana d'Espanya, Portugal, Sicília i Hungria, les minories musulmanes varen tenir que escollir entre conversió o expulsió.

Això té la seva lògica. Mentre que pels musulmans el respecte al Pacte de la *dzimma* era una obligació religiosa, pels governants cristians era una qüestió de praxis política mal vista per les autoritats eclesiàstiques que apressaven als reis perquè convertissin als infidels com fos. Per això, els musulmans –com els jueus i altres- van ser expulsats del territori cristià. En canvi en millors o pitjors condicions, mai van existir expulsions d'aquest tipus en territori islàmic.

La institució de la *dzimma* es remunta dins de la tradició islàmica a Muḥammad. El famós recopilador de Hadit, Al Buhari relata una transmissió de Muḥammad on diu: "Qui causa un dany a un *dzimmí* és el meu adversari, i qui rivalitzi amb mi rivalitzarà amb ell el Dia de la Resurrecció". L'islam és hereu del vell codi tribal àrab –entre altres coses- que practica la respectadíssima costum d'hospitalitat en el seu sentit més protector. Qualsevol membre del clan pot, al menys temporalment, donar asil polític –és dir, protecció vàlida contra tots- a persones que cerquen refugi (*al-amân ma'rûf*). Aquest pacte en forma de salconduit de l'islam es va desenvolupar en tractats de relacions permanents (*al-amân mu'abbad*) entre els habitants no musulmans i l'Estat islàmic, també en cas de guerra. Si un enemic demana *amân* a un musulmà, aquest l'ha de protegir de qualsevol perill i és la seva responsabilitat i obligació fer-se càrrec de la seva persona. Aquesta forma de comportament encara es manté avui dia i forma part del món musulmà tradicional.

El primer dels drets de les minories (*dzimmís*) és el de gaudir de la protecció i garanties de l'administració. És així en front de qualsevol agressió, ja sigui estrangera o que vingui de l'interior. En un altre conegut hadiç Muhammad diu: "Jo em querellaré davant d'Al-lâh contra aquell que sigui injust envers algú amb qui hagi pactat, qui violi algún dels seus drets o l'imposi un abús o li arravati quelcom sense el seu consentiment".

Junt amb la protecció de la vida s'anomena el dret a la integritat física. En els tractats de jurisprudència s'assenyala que no poden ser sotmessos a cap arbitrarietat ni cap tracte vejatori. Un Hadiç de Muslim transmet que Hakîm ibn Hishâm, antic company de

Muḥammad (*ṣaḥāba*), va veure a Alep a uns nabateus que esperaven sota el sol a un recaptador d'impostos, i Ḥakīm li va dir al cobrador: "Què és això? Hi sentit dir al Profeta que Allāh tortura als que torturen a la gent en el món".

'Ali, donava instruccions a un administrador dient-li: "Quan vagis a recaptar els seus impostos (referint-se als *dzimmīs*) no acceptis que et donin roba d'hivern ni res d'allò de que s'alimenten ni prenguis animals que els hi serveixin per treballar. No colpegis a ningú per diners ni l'obliguis si es nega a pagar. No venguis les propietats de ningú per cobrar l'impost. S'ens ordena a l'Alcorà que prenguem allò que ens puguin donar sense que els perjudiqui. Si no ho fas així, pensa en Allāh, que mereix més respecte que jo. Si m'arriba la notícia de que has comès alguna injustícia no dubtis que et destruiré". El recaptador li va dir: "Si ho faig així tornaré tal com m'en vaig". I 'Ali li va respondre: "Encara que tornis com t'en vas". (Podem llegir aquest relat en *al-Kharāy* d'Abū Yūsuf, l'obra més antiga sobre impostos a l'islam).

Segons l'actual xeih egipci Yūsuf al-Qardāwī, els musulmans de totes les escoles i regions de tots els temps estàn d'acord amb la inviolabilitat dels béns dels *dzimmīs*. Aquesta protecció arriba fin a tot allò que és *harām* a l'islam. Per exemple, el ví i el porc no són vistos dins de la jurisprudència islàmica com a riqueses a respectar entre els musulmans: destruir-los no es considera una falta, sinó més aviat meritori. Però si el seu propietari és un *dzimmí* no es permet fer-lis cap mal, i el musulmà que ho fes seria multat, tal com ho dicta el manual *ḥanafī*.

El cor dels musulmans guarda gelosament les paraules de Muḥammad, que va dir: "Jo sóc el contrincant de qui vausi un dany a un *dzimmí* o li doni un pes que no pugui suportar. No són esclaus sinó lliures i no teniu cap dret a fer-los canviar de residència". Cap injustícia comesa contra els *dzimmīs* ha estat llarga. Es recull en una història molt antiga dels inicis de l'islam, que el califa omeya al-Walīd ibn al-Māli va confiscar als cristians una església per permetre engrandir una mesquita. Quan els cristians es varen presentar davant del seu successor 'Umar ibn 'Abd al-'Aḩīḩ es varen queixar de l'antic governant. El nou califa va ordenar que els hi tornessin l'església encara que s'hagués de demolir la mesquita, i així va ser (*Futūḩ al-buldān*).

Al-Walīd ibn Yaḩīd va fer deportar als *dzimmīs* de Xipre davant la imminència d'un atac bizantí. Malgrat que ho feia per protegir-los, ells no volien abandonar les seves terres i van fer pública la seva queixa, que va arribar arreu. Van tenir una reacció immediata dels alfaquís al seu favor i també del poble, i al-Walīd es va retractar de la seva decisió.

Un *dzimmí* tampoc pot ser obligat a abandonar la seva religió ni pressionat de cap manera perquè renunciï a les seves creences. El fonament és en l'Alcorà: "No hi ha coacció a l'islam" (2:256). El comentarista clàssic Ibn Kazīr diu en el seu *Tafsīr* (comentari interpretatiu) d'aquest versicle: "No forçe'u a ningú a entrar a l'islam. És clar i evident en els

seus arguments i proves; per tant us exigeix que no l'imposeu a ningú”.

Una de les clàusules amb les quals els musulmans s'obligaven ells mateixos quan es va rendir Jerusalem era la següent : « Aquesta és la garantia que ofereix 'Umar ibn al-Khattâb als habitants de Jerusalem. Els garantitza les seves vides, els seus béns, les seves esglésies, les seves creus, i tot el que estigui relacionat amb les seves creences. Les seves esglésies no seràn habitades pels musulmans, ni es destruiràn, ni s'els hi arravatarà res dels seus estris. No tenen cap obligació d'abandonar la seva religió... » (*at-Târih* de at-Tabarî). Després de la seva rendició, 'Umar va entrar a la ciutat amb un petit nombre de soldats i va demanar al Patriarca Sofronio la seva companyia per visitar els llocs sagrats. El Patriarca el va convidar a resar a l'església del Sant Sepulcre, però 'Umar va preferir fer-ho a l'exterior dient que si acceptava, les generacions musulmanes posteriors podien utilitzar la seva acció com excusa per convertir l'església en una mesquita.

Khalîd ibn al-Walîd va prometre als cristians que "... podran fer sonar les campanes de les esglésies a l'hora que els hi sembli bé, sigui de dia o de nit, menys en els moments que els musulmans fan la seva *salâ*, i podran treure les seves creus els dies de les seves festes”.

Aquestes cites són de fonts respectades pels musulmans i tenen un valor exemplar que tots estimen per l'autoritat moral dels savis als qui s'atribueixen aquestes decisions, que s'han convertit en precedents vinculants.

L'únic que l'islam exigeix als *dzimmîs* es que respectin la sensibilitat dels musulmans. Alguns no han estat d'acord en que es construeixin esglésies ni sinagogues on abans no n'hi haguéssin, però malgrat aquesta opinió, la pràctica ha estat sempre d'una permisivitat quasi absoluta. Efectivament, no han deixat de ser construïts nous temples en espais majoritàriament islàmics, fins i tot en llocs on mai havien existit, com per exemple a la ciutat egípcia de Fustât. L'historiador al-Maqrîfî cita molts exemples de temples renovats o nous durant l'època omeya i abbassí. I insinua que l'esplendor de l'islam va enriquir a les comunitats *dzimmîs* que van fer notar el seu auge amb nombroses construccions.

La llei de l'islam també permet a les minories no musulmanes dels països de majoria musulmana instituir els seus propis tribunals de justícia que apliquen lleis redactades per ells mateixos. Històricament i fins avui dia, en terra de govern islàmic, els no musulmans han de tenir un estatut propi, que inclou representació parlamentària de diputats de cada confessió: jueva, cristiana, zoroastriana... L'excepció en el compliment d'aquesta llei és l'Aràbia Saudí, que no reconeix en el seu territori una altra religió i mai ha acceptat la codició de *dzimmî*, i menys encara la ciutadania. Val a dir que, no són solament els *dzimmîs* pel fet de no ser musulmans els únics als quals no es respecten els seus drets, puig que malgrat que aquests països amb governs tirànics es volen justificar amb escuts o etiquetes religioses, el seu comportament corrupte no obeeix a principis islàmics reals.

23 i 24 de febrer 2008

Centre Borja SANT CUGAT DEL VALLÈS